

УДК [811.161.2'27:004.8]:373.016-053.5

Використання штучного інтелекту як інструменту розвитку письмової й усної комунікації школярів

USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A TOOL FOR DEVELOPING WRITTEN AND ORAL COMMUNICATION OF SCHOOL STUDENTS

СОВТИС Наталія – доктор філологічних наук, професор кафедри української мови та славістики, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Пластова, 31, м. Рівне, 32028, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6025-545X>

ПАВЛЮК Наталія – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови та славістики, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Пластова, 31, м. Рівне, 32028, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4456-5682>

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-7013/2025-2-22>

SOVTYS Natalia – Doctor of Philology, Professor of the Department of Ukrainian Language and Slavic Studies, Rivne State Humanitarian University, 31 Plastova St., Rivne, 32028, Ukraine

PAVLIUK Nataliia – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Ukrainian Language, Rivne State Humanitarian University, 31 Plastova Str., Rivne, 32028, Ukraine

Анотація. У науковій розвідці розглянуто питання використання штучного інтелекту як інструменту розвитку письмової та усної комунікації школярів. Наголошено на тому, що освіта в умовах цифровізації та глобалізації зазнає суттєвої трансформації, а генеративні системи відкривають нові можливості для формування ключових компетентностей учнів. Тому впроваджуючи такі технології, учитель розвиватиме в учнів навички планування тексту, логічної аргументації, критичного аналізу матеріалу та редагування, а також удосконалюватиме усне мовлення через рольові ігри, дебати та вправи з медіаграмотності. У дослідженні узагальнено міжнародні рекомендації ЮНЕСКО та ОЕСР щодо безпечного, етичного та за віком доречного застосування цифрових інструментів у школі, а також представлено приклади інтеграції систем ШІ в навчання української мови. Особливої уваги приділено дидактичним підходам, що поєднують традиційні методи навчання з сучасними цифровими технологіями, що сприяють академічній доброчесності, розвитку критичного мислення та самостійності учнів. Наведено практичні моделі уроків та міні-проектів, таких як аналіз новин, створення текстових продуктів із підтримкою штучного інтелекту та мовні лабораторії, де технології виступають допоміжним засобом, а не заміною вчителя. У статті обговорено ризики надмірної залежності від технологій, виникнення неточностей у згенерованих матеріалах, плагіат та нерівний доступ до цифрових ресурсів, а також запропоновано способи їх мінімізації через ведення логів, промптів, фактчекінгів, регулярні рефлексивні обговорення та обмеження частки автоматично створеного контенту. Узагальнено, що грамотне інтегрування штучного інтелекту в освітній процес основної школи підвищує якість письмової та усної комунікації, стимулює творчу активність учнів, формує їхні комунікативні й аналітичні навички та готує до ефективної взаємодії в інформаційному суспільстві, за умови педагогічного супроводу, відповідального використання цифрових інструментів та дотримання етичних і методичних норм, що забезпечує гармонійний розвиток компетентностей і підготовку здобувачів школи до сучасних викликів суспільства.

Ключові слова: штучний інтелект, письмова та усна комунікація, критичне мислення, академічна доброчесність, цифрові інструменти, генеративні моделі, інтеграція в навчальний процес.

Summary. The scientific research examines the issue of using artificial intelligence as a tool for developing written and oral communication of schoolchildren. It is emphasized that education

in the context of digitalization and globalization is undergoing a significant transformation, and generative systems open up new opportunities for the formation of key competencies of students. Therefore, by implementing such technologies, the teacher will develop students' skills in text planning, logical argumentation, critical analysis of material, and editing, as well as improve oral communication through role-playing, debates, and media literacy exercises. The study summarizes international recommendations from UNESCO and OECD on the safe, ethical and age-appropriate use of digital tools in school, and also presents examples of the integration of AI systems into teaching the Ukrainian language. Special attention is paid to didactic approaches that combine traditional teaching methods with modern digital technologies that contribute to academic integrity, the development of critical thinking and independence of students. Practical models of lessons and mini-projects are presented, such as news analysis, creation of text products with the support of artificial intelligence and language laboratories, where technology acts as an auxiliary tool, not a substitute for the teacher. The article discusses the risks of excessive dependence on technology, the occurrence of inaccuracies in generated materials, plagiarism and unequal access to digital resources, and also suggests ways to minimize them through logging, prompts, fact-checking, regular reflective discussions and limiting the share of automatically generated content. It is summarized that the competent integration of artificial intelligence into the educational process of primary school improves the quality of written and oral communication, stimulates the creative activity of students, forms their communicative and analytical skills and prepares for effective interaction in the information society, provided that pedagogical support, responsible use of digital tools and adherence to ethical and methodological norms, which ensures the harmonious development of competencies and preparation of school students for modern challenges of society.

Key words: *artificial intelligence, written and oral communication, critical thinking, academic integrity, digital tools, generative models, integration into the educational process.*

Вступ. Сучасна шкільна освіта перебуває на етапі трансформації, що зумовлено цифровізацією, глобалізаційними процесами та зростанням ролі технологій в житті людини. Один із найбільш потужних викликів – це поява та стрімкий розвиток систем штучного інтелекту (ШІ), що здатні виконувати широкий спектр комунікативних завдань: генерувати тексти, редагувати висловлювання, здійснювати переклад, пропонувати аргументацію, створювати плани й сценарії виступів. Штучний інтелект (ШІ), зокрема генеративні моделі, стрімко входять в освітній простір і впливають на те, як здобувачі шкіл читають, пишуть, говорять і взаємодіють. Міжнародні організації – від ЮНЕСКО до ОЕСР – уже запропонували рамки безпечного та педагогічно обґрунтованого використання ШІ в школі, наголошуючи на розвитку критичного мислення, етичного використання технологій і прозорих правил для закладів освіти.

За таких умов учителям української мови важливо знайти баланс між традиційними методами навчання комунікації та новими цифровими практиками. З одного боку, існує ризик втрати самостійності учнів, їх критичного мислення та мовленнєвої креативності, якщо покладатися на штучний інтелект як на єдине джерело тексту. З іншого боку, правильно інтегрований у навчальний процес, ШІ може стати ефективним інструментом розвитку письмової й усної комунікації школярів, допомагаючи в плануванні, редагуванні та вдосконаленні текстів, формуванні аргументованих висловлювань і презентацій.

Тому пошук методичних шляхів інтеграції інструментів штучного інтелекту в освітній процес, що забезпечать підвищення ефективності навчання та збереження принципів академічної доброчесності залишається актуальним та активно обговорюється на міжнародному й національному рівнях.

Аналіз останніх досліджень. Міжнародні організації, науковці й освітні інституції розглядають ШІ як потужний інструмент розвитку комунікативних компетентностей школярів,

підкреслюючи при цьому необхідність етичних меж та педагогічного супроводу. ЮНЕСКО рекомендує вивчати штучний інтелект як допоміжний інструмент, що підсилює роботу вчителя та учня. Організація наголошує на віковій доречності застосування, захисті даних та виробленні чітких політик у школах. Також підкреслюється необхідність формування компетентностей учителів і здобувачів школи щодо усвідомленого використання ШІ [4].

ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) акцентує увагу на дослідженні ефективних і справедливих сценаріїв використання генеративного ШІ в освіті. Зокрема, йдеться про оновлення навчальних програм відповідно до нових компетентностей та підготовки вчителів до роботи з інтелектуальними технологіями. Аналіз сучасних публікацій у міжнародних наукових базах (ScienceDirect; Wiley Online Library; ERIC) свідчить, що застосування генеративних інструментів, зокрема ChatGPT, позитивно впливає на якість письма учнів: покращується структура тексту, граматики та аргументація. Також знижується когнітивне навантаження, однак ефективність використання залежить від цілеспрямованості завдань та чітких інструкцій вчителя [6].

У 2024 році Міністерство освіти і науки України оприлюднило рекомендації щодо інтеграції ШІ в шкільний процес, акцентуючи на питаннях етики, безпеки та практичного застосування. Крім того, в Україні реалізуються партнерські проекти, зокрема з упровадження інструментів для аналізу та створення відеоконтенту з елементами ШІ, що сприяє поступовій адаптації міжнародних практик у освітньому середовищі України [1; 9].

Звіти Національної асоціації освіти розрізняють дві основні сфери використання ШІ: «ШІ для учня» (адаптивні тьютори, автоматизована перевірка письмових робіт, чат-боти для розвитку комунікації) та «ШІ для вчителя» (інструменти для планування уроків, оцінювання, надання зворотного зв'язку). Поряд із цим наголошується на потребі розроблення чітких політик академічної доброчесності й прозорості у використанні технологій [10]. Із знаних науковців в Україні ще варто виокремити О. Семенову, яка досліджує тематику впровадження цифрових технологій у мовну освіту [3].

Отже, аналіз актуальних досліджень підтверджує: інтеграція штучного інтелекту в освітній процес відкриває нові можливості для розвитку письмової та усної комунікації школярів, проте потребує комплексного підходу. Успішне впровадження можливе лише за умови поєднання педагогічного супроводу, політик етичного використання та формування цифрової культури вчителів і учнів.

Тому **мета статті** – обґрунтувати дидактичні підходи до використання ШІ як інструменту розвитку письмової та усної комунікації учнів НУШ, показати практичну модель уроку та запобіжники академічної доброчесності. Із мети можна визначити відповідні **завдання**: окреслити принципи безпечного та ефективного впровадження ШІ на уроці української мови; запропонувати приклади вправ (проектів) для розвитку писемного й усного мовлення з опорою на ШІ; визначити індикатори оцінювання і ризику (галюцинації, плагіат, надмірна залежність).

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ) змінює традиційні підходи до навчання й відкриває нові можливості для розвитку ключових компетентностей учнів. Особливо важливим стає застосування інструментів у мовно-комунікативній сфері, яка охоплює як письмове, так і усне мовлення, а також медіаграмотність і критичне мислення. У цьому контексті надзвичайно актуальним є пошук практичних моделей використання ШІ для формування у школярів умінь працювати з інформацією, аргументувати власну позицію та продукувати якісні тексти. Важливість виваженого впровадження ШІ вчителями в систему освіти підкреслюється і в офіційних рекомендаціях, представлених Міністерством

освіти і науки України [1], де наголошується на потребі збереження в учнів самостійності мислення та дотримання правил академічної доброчесності.

Запропонована модель інтеграції ШІ в освіту охоплює ключові напрями розвитку компетентностей учнів: *письмо* (від генерації ідей до створення якісного тексту), *усну комунікацію* (дебати з підтримкою цифрових інструментів), *медіаграмотність* у поєднанні з письмовими практиками (завдання «Антифейк») та дослідницькі міні-проекти («Мовний ландшафт нашої школи»). Особлива увага приділяється прозорим *підходам до оцінювання й академічній доброчесності*, що забезпечують баланс між використанням ШІ та самостійною інтелектуальною діяльністю здобувачів освіти.

В освітньому процесі *письмо* розглядається як одна з ключових компетентностей, адже саме здатність формулювати ідеї в логічно цілісний та якісний текст визначає рівень інтелектуального та комунікативного розвитку особистості. В умовах цифрової трансформації особливого значення набуває поєднання традиційних навичок письма з інноваційними інструментами, серед яких важливу роль відіграє штучний інтелект. Його функції не обмежуються автоматичним генеруванням тексту: значно ціннішим є використання ШІ як інструменту підтримки у процесі творчого мислення, структурування ідей та критичного опрацювання матеріалу. Тому робота в класі може складатися з етапів: *промт-розвідка, скаффолдинг плану, чернетка, фактчекінг, ревізія, оцінювання* [6, с. 132–139].

Зокрема, навчальний процес може починатися з етапу *промт-розвідки*, коли учні формулюють різні запити до системи ШІ, щоб окреслити можливі напрями майбутнього есе. Така практика вчить не лише працювати з цифровими інструментами, а й розвиває здатність ставити релевантні й чіткі запитання, що є невід'ємною складовою критичного мислення. Отримані від ШІ пропозиції планів (*скаффолдинг плану*) і варіантів структури тексту стають основою для подальшої роботи, однак саме учень має зробити вибір і пояснити його, тим самим беручи на себе відповідальність за власний освітній продукт.

Наступний крок – написання *чернетки*, яка залишається результатом індивідуальної роботи учня. На цьому етапі ШІ використовується лише як засіб надання зворотного зв'язку: він допомагає визначити логічні розриви, знайти можливі контраргументи чи звернути увагу на стилістичні недоліки. Водночас критично важливо, щоб учень не сприймав отримані рекомендації як остаточну істину, а самостійно оцінював їхню доречність.

Особливу роль у цій моделі відіграє *фактчекінг*. Будь-які сумнівні твердження, запропоновані системою, мають бути перевірені за допомогою щонайменше двох авторитетних джерел, що підвищує рівень наукової достовірності розвідки та формує в учнів культуру роботи з інформацією. Власне процес перевірки перетворюється на навчальну ситуацію, у якій школяр оволодіває навичками добору релевантних матеріалів, верифікації фактів і критичної оцінки інформації.

Завершальним етапом виступає *ревізія* тексту, що передбачає внесення правок після отриманого фідбеку. Цей процес може бути задокументований у вигляді таблиці «було / стало», де учень фіксує, які саме зміни він зробив і чому. Таким чином письмовий продукт набуває ознак не лише результату, а й відображення цілого шляху пізнавальної діяльності.

Оцінювання такого завдання не зводиться до традиційної перевірки змісту чи мовних норм. Воно має включати окремі критерії, зокрема оригінальність думки, уміння працювати з джерелами та якість редакторських змін. Саме така багатовимірна система оцінювання дозволяє розглядати письмо не як одномоментний результат, а як комплексний процес розвитку інтелектуальної автономії учня.

Усна комунікація посідає особливе місце у структурі ключових компетентностей сучасного учня НУШ, оскільки саме здатність до аргументованого мовлення та публічного

відстоювання позиції формує основу громадянської активності й академічної культури. Уміння переконливо висловлюватися, слухати опонента та дотримуватися логіки дискусії сьогодні є не менш важливими, ніж грамотне письмо, адже вони забезпечують участь особистості в інтелектуальному та суспільному діалозі. У цьому контексті модель навчальних дебатів, у якій інтегруються як традиційні риторичні практики, так і цифрові інструменти, зокрема засоби штучного інтелекту є надзвичайно ефективною. Прикладом може слугувати дискусія «Чи потрібні лексичні запозичення в сучасній українській мові?». Ця проблема не лише має науково-лінгвістичне підґрунтя, а й активно обговорюється в суспільстві, що робить її близькою для учнів і мотивує до пошуку переконливих аргументів. III у такій моделі виступає інструментом для генерації аргументів і контраргументів: учні отримують попередні тези, проте зобов'язані підкріпити кожне твердження посиланнями на достовірні джерела. Таким чином, III не замінює мислення, а лише спрямовує його та підштовхує до ширшого бачення проблеми.

Не менш важливим етапом стає власне проведення дебатів. Учні об'єднуються в групи, готують промови, слухають аргументи опонентів і дають відповіді. Цей процес вимагає не тільки мовленнєвої майстерності, а й уважності, швидкості реакції та здатності до імпровізації. Водночас запис виступів відкриває додаткові можливості для аналізу. Використання інструментів розпізнавання мовлення дозволяє виявляти ключові слова, відстежувати темп мовлення, фіксувати використання слів-паразитів або інші мовні помилки. Така цифрова аналітика перетворюється на інструмент самооцінювання й рефлексії, адже кожен учень отримує конкретні індивідуальні рекомендації для подальшого вдосконалення.

У підсумку модель дебатів із підтримкою III не лише тренує класичні навички риторики, логіки та культури спілкування, а й формує здатність учня до самоаналізу, усвідомленої роботи над власними слабкими сторонами та поступового вдосконалення мовленнєвих стратегій. Саме поєднання традиційної практики дискусії й новітніх інструментів дає змогу створити навчальне середовище, у якому учні розвивають критичне мислення та вміння аргументувати, залишаючись при цьому активними й самостійними суб'єктами навчання [4; 8].

У сучасному інформаційному середовищі, де учні щодня стикаються з величезною кількістю новин, коментарів і соціальних повідомлень **медіаграмотність** стає однією з базових життєвих компетентностей. Вона включає не лише здатність відрізнити правдиву інформацію від неправдивої, а й вміння виявляти приховані маніпулятивні прийоми, що часто маскуються під нейтральні повідомлення. Саме тому надзвичайно важливо поєднувати розвиток медіаграмотності з формуванням письмових умінь, що дозволяє учням не лише критично мислити, а й переконливо викладати свої висновки в текстовій формі.

Один із дієвих способів інтеграції цих завдань – це модель «*Антифейк*». Її суть полягає у створенні *контрнарративу* до маніпулятивної замітки. Учні працюють із текстами, у яких виявляють упереджені чи емоційно забарвлені висловлювання, а III допомагає структурувати результати аналізу: виокремити лексеми, що створюють емоційний тиск, позначити маркери гіперболізації чи підміни понять. Важливо, що роль III тут обмежується допоміжною функцією: він спрямовує увагу на певні мовні особливості, але остаточні висновки формулюють самі учні.

Після виявлення маніпулятивних прийомів (*риторичні прийоми*: гіпотези, перебільшення, підміна поняття) учні пропонують їх нейтральні варіанти, тим самим опановуючи риторичні стратегії, що базуються не на емоціях, а на фактах та збалансованості. Цей етап має велике значення, адже він формує вміння редагувати повідомлення так, щоб вони відповідали стандартам академічної та журналістської культури.

Завершальна частина роботи – це *написання* короткого *фактчек-тексту* обсягом 150–200 слів. У ньому учні повинні не лише спростувати неправдиві твердження, а й послатися на надійні

джерела, що підтверджують їхню позицію. Такий формат привчає їх до наукової доброчесності, адже будь-яке твердження має бути підкріплене доказами, а не лише власним переконанням.

Оцінювання цього виду діяльності повинно враховувати кілька параметрів: точність використаних фактів, логіку аргументації та культуру мовлення. Таким чином, завдання «*Антифейк*» виконує одразу кілька функцій: воно навчає критично аналізувати тексти, виховує відповідальність за власне слово й водночас розвиває навички письма, орієнтованого на публічний дискурс та захист демократичних цінностей.

У сучасній соціолінгвістиці поняття «*мовний ландшафт*» охоплює всі публічні написи, афіші, інформаційні стенди, рекламні тексти, що формують мовне середовище певної спільноти. Для школи як особливого мікросоціуму мовний ландшафт має надзвичайне значення, адже він не лише відображає реальний стан мовної культури колективу, а й активно впливає на формування мовної ідентичності учнів. Саме тому впровадження мініпроєкту «*Мовний ландшафт школи*» – це ефективний спосіб поєднання дослідницької діяльності, мовної практики та формування громадянської свідомості [11].

Практична реалізація цього проєкту передбачає кілька етапів. Передусім учні разом із ШІ створюють мапу мовного середовища школи: здобувачі освіти фотографують написи, оголошення, інформаційні таблиці та аналізують, якою мовою вони виконані, чи відповідають нормам українського правопису, чи містять мовні помилки або невдалі запозичення. На цьому етапі ШІ може допомогти у швидкому розпізнаванні текстів на фото, у їх автоматичному перекладі або виявленні граматичних та стилістичних помилок.

Далі учні систематизують зібраний матеріал та формулюють висновки щодо того, які мовні тенденції панують у шкільному просторі. *Чи є українська мова домінантною? Чи спостерігається надмірна кількість англіцизмів у рекламних текстах, що розміщені на території школи? Чи дотримуються норми культури офіційного спілкування у внутрішніх документах та розпорядженнях?*

На основі цього аналізу учні розробляють рекомендації щодо вдосконалення мовного середовища школи. Це можуть бути як пропозиції щодо редагування існуючих текстів, так і створення нових – наприклад, *розробка двомовних інформаційних стендів, оформлення візуальних нагадувань про норми літературної мови, написання стислих і водночас коректних оголошень*. ШІ на цьому етапі може виступати як редактор, що пропонує варіанти мовного вдосконалення текстів, або як інструмент для візуалізації майбутнього «мовного дизайну» шкільного простору.

Завершальний етап – це *представлення* результатів у форматі *міні-звіту* або *презентації*. Учні презентують свої дослідження на засіданні класу чи учнівського самоврядування, аргументують необхідність запропонованих змін та обґрунтовують їхній вплив на підвищення мовної культури шкільного колективу. Оцінювання відбувається за критеріями: глибина аналізу, коректність мовних пропозицій, креативність та здатність переконливо презентувати результати.

Таким чином, мініпроєкт «*Мовний ландшафт школи*» виконує кілька важливих функцій: він формує у здобувачів дослідницькі навички, розвиває критичне мислення й водночас сприяє зміцненню мовної політики закладу освіти. Застосування ШІ в цьому контексті не підміняє роботу учнів, а лише підсилює їхні інтелектуальні зусилля, спрямовуючи їх на глибший аналіз та більш якісну практичну реалізацію результатів.

У контексті інтеграції штучного інтелекту в освітній процес особливої ваги набуває питання *оцінювання результатів роботи та забезпечення академічної доброчесності*. Використання ШІ в навчанні не повинно підміняти інтелектуальну діяльність учня, а радше спрямовувати її, виступати інструментом розвитку критичного мислення та самостійного письма. Саме тому сучасні підходи передбачають чіткі критерії фіксації й аналізу використання цифрових інструментів.

Одним із ключових механізмів прозорості – це ведення *логів*: учні зобов'язані подавати власні прокти й отримані відповіді ШІ з позначенням, які саме фрагменти вони використали у своїй роботі. Такий підхід формує відповідальність та дозволяє вчителю оцінити не лише кінцевий результат, а й шлях мислення учня [1, с. 24–25].

Важливою практикою є й запровадження «*порогового правила*» – обмеження частки автоматично згенерованого тексту в підсумковій роботі. Конкретний відсоток визначає школа, проте головний акцент робиться на власній аргументації здобувача освіти. Це стимулює учнів використовувати ШІ як помічника, а не як замітника власного голосу. Не менш значущим – *фактчек*: будь-які дані, наведені штучним інтелектом, учень має перевіряти за не менш як двома надійними джерелами. Таким чином, робота перетворюється на тренування критичного ставлення до інформації та вироблення навичок роботи з авторитетними ресурсами.

Система оцінювання також удосконалюється завдяки впровадженню *рубрик*. Бал враховує не тільки фінальний текст, а й процес його створення: планування, ревізію, пошук і коректне використання джерел. Це дозволяє відзначати учнів, які проявляють системність і аналітичність, навіть якщо їхня остаточна версія не позбавлена недоліків.

Особливе місце займає *практика навчання на помилках ШІ*. Відоме явище «*галюцинацій*» – створення штучним інтелектом некоректних або вигаданих даних – може стати продуктивним кейсом для класної роботи [2]. Учні аналізують такі приклади, виправляють їх, порівнюють із реальними фактами, а також удосконалюють стиль і логіку тексту. Це формує не лише редакторську уважність, а й глибше розуміння жанрових та стилістичних норм. У такий спосіб оцінювання й доброчесність у роботі з ШІ набувають не карального, а розвивального характеру. Вони забезпечують баланс між технічною допомогою та творчою самостійністю, сприяють формуванню критичної, відповідальної, медіаграмотної особистості.

У сучасному освітньому процесі інтеграція ШІ супроводжується низкою ризиків, які необхідно усвідомлювати й системно долати. Одним із найбільш очевидних викликів – це *плагіат* та надмірна залежність учнів від автоматичної генерації готових відповідей. Щоб уникнути цього, варто обмежувати практику «*повної генерації*» завдань і натомість вимагати від учнів проміжні продукти роботи – плани, чернетки, а також короткі усні чи письмові коментарі, що демонструють власний внесок у процес. Інша проблема – це явище «*галюцинацій*» ШІ, коли система продукує неперевірені або вигадані факти. Для мінімізації цього ризику необхідно навчати учнів *фактчекінгу* й застосовувати правило «*двох надійних джерел*» для підтвердження будь-якого твердження. Важливо також враховувати питання рівного доступу: не всі учні мають стабільне підключення до інтернету чи власні пристрої, тому доцільно пропонувати альтернативні *офлайн-завдання*, *організовувати роботу в парах або навчальних станціях*. Нарешті, особливу увагу слід приділяти *захисту приватності*: учні не повинні вводити персональні дані у відкриті сервіси, а там, де можливо, мають використовувати *шкільні акаунти*. Для прикладу наведемо одне з завдань.

Завдання: написати есе «*Чи потрібні лексичні запозичення українській мові?*»

Етап 1. Чернетка (учень + ШІ). Учень уводить у ШІ прокт: «*Склади план есе про лексичні запозичення*». Отримує структуру (вступ – аргументи «за» – аргументи «проти» – висновки) і кілька тез. Далі учень формує свій чернетний варіант есе на 1–2 абзаци, використовуючи запропоновані ідеї, але доповнює їх власними прикладами (наприклад, слова «гаджет», «онлайн», «*стартап*»).

Етап 2. Коментар учня. Учень додає есе (3–5 речень), у якому пояснює, які саме підказки від ШІ використав, які відкинув і чому. Наприклад: «*ШІ запропонував аргумент, що запозичення збіднюють мову, але я вважаю, що це перебільшення, тому не використав його. Натомість додав приклади зі шкільного життя (слова «онлайн», «стартап»), щоб показати*

актуальність теми. Також я змінив структуру висновку, бо хотів підкреслити власну позицію, що запозичення потрібні, але в міру» (Власний приклад).

Такий підхід показує, що ШІ був інструментом, але кінцеве рішення та аргументація належать учневі. У практиці навчання письма доцільно використовувати такі інструменти, як *Grammarly* або *Quillbot*, які не лише коригують граматичні й орфографічні помилки, а й пропонують стилістичні варіанти висловлення, що дає змогу учням критично співвідносити власні формулювання з автоматичними. Для генерації ідей та структур тексту продуктивним може бути *ChatGPT* чи аналогічні LLM-моделі, проте з акцентом на їх застосуванні саме як «стартових майданчиків» для розвитку учнівської чернетки, а не як готового продукту.

У сфері усного мовлення корисними є сервіси *Otter.ai* чи *Sonix*, які здійснюють автоматичну транскрипцію усних виступів і надають ключові параметри аналізу (швидкість мовлення, кількість пауз, повтори). Це дозволяє учням побачити власні «мовні сліди» й працювати над їх виправленням. Для вчителя важливо мати у своєму розпорядженні платформи, що оптимізують організацію освітнього процесу. *LessonPlans.AI* або *Eduaide.AI* дозволяють створювати варіативні конспекти уроків відповідно до навчальної мети, тоді як сервіси на кшталт *Rubric Generator* допомагають формувати деталізовані критерії оцінювання. Okремо варто відзначити *Perplexity AI*, що може виконувати роль асистента в доборі джерел і попередньому фактчеку, однак результати його роботи потребують додаткової перевірки, що також формує в учнів критичне мислення.

Таким чином, перераховані приклади підтверджують висновки Національної асоціації освіти (NEA), згідно з якими ключ до успішного використання штучного інтелекту – це розмежування інструментів за функціями: підтримка творчості, рефлексія учнів та оптимізація професійної діяльності вчителя. В українському освітньому середовищі також з'являються практики застосування ШІ, адаптовані до потреб учня і вчителя. Для письма учні можуть використовувати *Mantis Analytics* або Лайти (україномовні сервіси перевірки тексту), які допомагають відстежувати стилістичні й граматичні помилки саме в українській мові, що часто випадає з фокусу англomовних застосунків. Для генерації планів чи тезових конспектів дедалі активніше застосовують україномовні версії *ChatGPT*, а також локальні напрацювання, наприклад інтеграції від освітніх платформ *Prometheus* чи *Освіторія*, які тестують штучний інтелект у навчальних матеріалах.

У сфері усного мовлення набирають популярності сервіси автоматичного розпізнавання української мови, зокрема інструменти на основі технологій *Google Speech-to-Text* з україномовною підтримкою, а також українські розробки на базі *Lang-uk*. Такі системи дають можливість стенографувати виступи учнів та аналізувати типові «слова-паразити», павзи чи темп мовлення. Для вчителя дедалі більш значущими стають сервіси, які пропонує Міністерство освіти і науки України в партнерстві з ІТ-сектором: цифрові кабінети з доступом до інтерактивних завдань, а також нові проєкти «ШІ для вчителя» у межах Всеукраїнської школи онлайн (ВШО). Так, платформи на кшталт *Classtime* або *EdEra* інтегрують штучний інтелект для створення банків завдань, перевірки робіт і побудови аналітики щодо успішності учнів.

У такий спосіб українські приклади підтверджують світові тенденції, підкреслюючи, що ШІ у школі має виконувати допоміжну та діагностичну роль: від розробки уроків і рубрик учителем до вдосконалення письмової й усної продукції учнів.

Висновки. Інтеграція генеративного штучного інтелекту в освітній процес НУШ демонструє значний потенціал для розвитку академічних умінь, зокрема письма та усного мовлення. За умови *грамотного дидактичного дизайну* ШІ не підміняє учня, а стає інструментом для зосередження уваги на творчих та пізнавальних аспектах навчання – ідеях, плануванні,

аргументації, ревізії, рефлексії. Узагальнені емпіричні дані зарубіжних досліджень підтверджують: *якість учнівських текстів та успішність* істотно зростають тоді, коли вчитель виступає фасилітатором і водночас визначає правила академічної доброчесності.

Водночас ефективність упровадження ШІ неможлива без *чітких політик та механізмів прозорості*. Йдеться про інституціоналізацію таких практик, як ведення логів, промтів, фактчеків інформації, використання процесних рубрик, які дозволяють оцінювати не лише кінцевий результат, а й траєкторію навчальної діяльності. Ці вимоги узгоджуються з міжнародними орієнтирами, зокрема рекомендаціями UNESCO, які акцентують на етичності, безпеці та віковій доречності застосування ШІ.

В українському контексті проблема має додаткові виміри. По-перше, важливо спиратися на *національні рекомендації та освітні ініціативи*, що поступово формуються в межах цифровізації освіти. По-друге, практики впровадження потребують поетапного масштабування: від локальних експериментів у школах до розробки системної стратегії на державному рівні. Такий підхід дає змогу врахувати особливості українського освітнього середовища та мінімізувати ризики нерівного доступу до ресурсів.

Перспективи подальшого розвитку полягають у створенні комплексної освітньої екосистеми «ШІ для школи», яка передбачатиме: розробку україномовних моделей, інтеграцію адаптованих інструментів у навчальні програми, підготовку вчителів української мови до роботи у форматі «людина + ШІ», а також розбудову правових та етичних рамок використання. У стратегічній перспективі це дозволить не лише підвищити навчальні результати учнів, а й зробити українську систему освіти більш конкурентоспроможною в глобальному освітньому просторі.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України. Інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти. Київ: МОН, 2024. 61 с.
2. Крамаренко О. Що таке ШІ-галюцинація та як її виявити звичайному користувачеві. URL: <https://psm7.com/uk/articles/chto-takoe-ii-gallyucinaciya-i-kak-ee-obnaruzhit.html> (дата звернення: 09.09.2025).
3. Семенов О. Штучний інтелект у мовній підготовці майбутніх вчителів: можливості та виклики. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія*. Вип. 9. 2025. С. 128–135. DOI: <https://doi.org/10.32782/philspu/2025.9.24> (дата звернення: 11.09.2025).
4. UNESCO. *AI and education: Guidance for policy-makers*. Paris: UNESCO. 07 SP, France, 2021. 45 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000376709> (дата звернення: 10.09.2025).
5. OECD. *AI in education: Opportunities and challenges*. Paris: OECD Publishing. 2023. UNESCO. 07 SP, France, 2021. 45 p. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-digital-education-outlook-2023_c74f03de-en.html (дата звернення: 09.09.2025).
6. Kamal A., Faraj A. Scaffolding EFL Students' Writing through the Writing Process Approach. *Journal of Education and Practice*. 2015. Vol. 6. No. 13. P. 132–141. ISSN 2222-1735 (Paper).
7. Kasneci E., Sessler K., Küchemann S., Bannert M., Dementieva D., Fischer F., ... & Kasneci G. ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. *Learning and Individual Differences*. 2023. UNESCO. 07 SP, France, 2021. 45 p. URL: <https://www.sciencedirect.com/reference/450109> (дата звернення: 09.09.2025).
8. Lund B. D., & Wang T. ChatGPT and a New Academic Reality: Artificial Intelligence-Written Research Papers and the Ethics of the Large Language Models in Scholarly Publishing, *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 21, Mar. 2023. UNESCO. 07 SP, France, 2021. 45 p. URL: <https://arxiv.org/abs/2303.13367> (дата звернення: 10.09.2024).
9. Panopto. *The Ministry of Education and Science of Ukraine and Panopto Announce Partnership to Advance AI Adoption in Education*. 2025. UNESCO. 07 SP, France, 2021. 45 p. URL: <https://www.panopto.com> (дата звернення: 10.09.2025).

10. National Education Association (NEA). *Artificial Intelligence in Education: Teacher and Student Perspectives*. Washington, DC. 2023.

11. Sayer P. *Using the linguistic landscape as a pedagogical resource*. *ELT Journal*, 2010. № 64 (2). P. 143–154.

12. Song C., & Song Y. Enhancing academic writing skills and motivation: Assessing the efficacy of ChatGPT in AI-assisted language learning for EFL students. *Frontiers in Psychology*, 14. 2023. UNESCO. 07 SP, France, 2021. 45 p. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1260843>

References

1. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. *Instruktyvno-metodychni rekomendatsii shchodo zaprovadzhennia ta vykorystannia tekhnolohii shtuchnoho intelektu v zakladakh zahalnoi serednoi osvity* [Instructional and methodological recommendations for the introduction and use of artificial intelligence technologies in secondary education institutions]. Kyiv: MON, 2024. 61 p. [in Ukrainian].

2. Kramarenko O. Shcho take ShI-haliutsynatsiia ta yak yii vyiavyty zvychainomu korystuvachevi [What is an AI hallucination and how can an average user detect it]. URL: <https://psm7.com/uk/articles/chto-takoe-ii-gallyucinaciya-i-kak-ee-obnaruzhit.html> [in Ukrainian] (accessed: 09.09.2025).

3. Semenoh O. Shtuchnyi intelekt u movnii pidhotovtsi maibutnikh vchyteliv: mozhlyvosti ta vyklyky [Artificial Intelligence in Language Training of Future Teachers: Opportunities and Challenges]. *Slobozhanskyi naukovyi visnyk. Serii: Filolohiia – Slobozhansky Scientific Bulletin. Series: Philology*, 2025, 9, 128–135. DOI: <https://doi.org/10.32782/philspu/2025.9.24> [in Ukrainian].

4. UNESCO. (2021). *AI and education: Guidance for policy-makers*. Paris: UNESCO. 07 SP, France, 45 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000376709> (accessed: 10.09.2025).

5. OECD. (2023). *AI in education: Opportunities and challenges*. Paris: OECD Publishing. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-digital-education-outlook-2023_c74f03de-en.html (accessed: 09.09.2025).

6. Kamal A., Faraj A. Scaffolding EFL Students' Writing through the Writing Process Approach. *Journal of Education and Practice*. 2015. Vol. 6. No. 13. P. 132–141. ISSN 2222-1735 (Paper).

7. Kasneci E., Sessler K., Küchemann S., Bannert M., Dementieva D., Fischer F., ... & Kasneci G. (2023). ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. *Learning and Individual Differences*. URL: <https://www.sciencedirect.com/reference/450109> (accessed: 09.09.2025).

8. Lund B. D., & Wang T. (2023). ChatGPT and a New Academic Reality: Artificial Intelligence-Written Research Papers and the Ethics of the Large Language Models in Scholarly Publishing. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 21, Mar. URL: <https://arxiv.org/abs/2303.13367> (accessed: 10.09.2025).

9. Panopto. (2025). The Ministry of Education and Science of Ukraine and Panopto Announce Partnership to Advance AI Adoption in Education URL: <https://www.panopto.com> (accessed: 10.09.2025).

10. National Education Association (NEA). (2023). *Artificial Intelligence in Education: Teacher and Student Perspectives*. Washington, DC.

11. Sayer P. *Using the linguistic landscape as a pedagogical resource*. *ELT Journal*, 2010, 64 (2), 143–154.

12. Song C., & Song Y. (2023). Enhancing academic writing skills and motivation: Assessing the efficacy of ChatGPT in AI-assisted language learning for EFL students. *Frontiers in Psychology*, 14. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1260843>

Отримано 27.09.2025.

Отримано в доопрацьованому вигляді 11.11.2025.

Прийнято до друку 16.11.2025.

Опубліковано 18.12.2025.

Received 27.09.2025.

Received in revised form 11.11.2025.

Accepted for publication 16.11.2025.

Published 18.12.2025.